

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i13.p66>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ У СФЕРІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

*Плотнікова Марія Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного, європейського права
та цивільно-правових дисциплін,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

*Панченко Мирослава Олександрівна,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Стаття присвячена аналізу положень українського законодавства у сфері надання фінансових послуг щодо визначення правових засад використання ін-формації з обмеженим доступом. Законодавство у сфері надання фінансових послуг встановлює обмеження по розголошенню різного виду інформації. Бан-ківське законодавство забороняє розголошувати відомості, що становлять бан-ківську таємницю, а також встановлює її зміст та порядок доступу до такої ін-формації. Законодавство про страхування визначає правові засади захисту та-ємниці страхування. Окрім цього розголошенню не підлягають відомості щодо фінансового, майнового стану юридичних та фізичних осіб клієнтів та власни-ків фінансових установ, яку під час виконання службових обов'язків отримують посадові особи органів регулювання та контролю. Особливим видом інфо-рмації з обмеженим доступом є інсайдерська інформація на ринку цінних папе-рів, зберігання якої покладається на професійних учасників ринку цінних папе-рів. В статті також зазначається, що до інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг, належить також державна таємниця та про-фесійна таємниця. Визначено, що до службової інформації належить конфіден-ційна інформація та інсайдерська інформація на ринку цінних паперів. Конфі-денційна інформація стосуються двох категорій осіб – це клієнти фінансових установ та їх власники або співвласники. Суб'єктами відповідальними за не-розголошення конфіденційної інформації є посадові особи органів регулюван-ня та контролю (Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізи-чних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Націона-льна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). До таємної інформації належить банківська таємниця, таємниця стра-хування, державна таємниця, професійна таємниця. визначено, що в законодав-стві допускається змішування змісту відомостей, що становлять той чи інший вид конфіденційної інформації.

Ключові слова: інформація з обмеженим доступом, фінансові послуги, банківська таємниця, таємниця страхування, службова інформація, конфіден-ційна інформація.

Plotnikova V.V., Panchenko M.O. Legal basis for the use of information with limited access on the provision of financial services. The article is devoted to the analysis of the provisions of Ukrainian legisla-tion in the field of providing financial services for the definition of the legal basis for the use of the information with limited access. The legislation on the provision of financial services sets limits on

the disclosure of different types of information. The banking legislation prohibits disclosure of information constituting bank secrecy, as well as establishes its content and the procedure for access to such information. The insurance law defines the legal basis for the protection of insurance secrets. In addition, information about the financial, property status of juridical and physical persons of clients and owners of financial institutions, which during the performance of official duties are received by officials of regulatory and control bodies, are not subject to disclosure. A special type of the information with limited access is insider information on the securities market, the storage of which relies on professional securities market participants. The article also points out that state secret, and professional secret also apply to information with limited access of financial services provision. Confidential information and insider information on the securities market belong to proprietary information. Confidential information refers to two categories of individuals - clients of financial institutions and their owners or co-owners. The officials of the regulatory and control bodies are the entities responsible for the non-disclosure of confidential information (National Bank of Ukraine, Deposits Guarantee Fund, National Securities and Stock Market Commission, National Commission for the regulation of the financial services markets). Secret information includes banking secrets, insurance secrets, state secrets, professional secrets. There is the mixing of the content of information constituting one or another type of confidential information in the legislation.

Keywords: information with limited access, financial services, banking secrecy, insurance secret, proprietary information, trade secrets.

Постановка проблеми. Розвиток сфери фінансових послуг є запорукою розвитку фінансового ринку, що є важливим чинником розвитку економіки України. Під час надання фінансових послуг фінансові установи отримують інформацію про свого клієнта, розголошення якої може завдати йому шкоди, розголошення деяких відомостей про самі фінансові установи може спричинити неочікувані дії клієнтів та призвести до значної нестабільності на фінансовому ринку. В той же час є інформація, приховування якої також може заподіяти шкоду приватним чи суспільним інтересам. У зв'язку з чим українське законодавство в сфері надання фінансових послуг встановлює різні режими інформації, в тому числі і визначає ознаки інформації з обмеженим доступом. Слід відмітити таку особливість українського законодавства в цій сфері як відсутність системності, адже запровадження правового регулювання діяльності установ, що надають фінансові послуги, відбувалося окремо для різних їх видів. Перший закон, що регулював банківську діяльність, був прийнятий у 1991 році [4], закон, що регулював діяльність страхових організацій у 1996 році [8] і лише у 2001 році Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [9], в результаті різні сегменти фінансового ринку розвивалися по-різному. Відповідно встановлення режиму інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг здійснюється в різних нормативно-правових актах. Тому аналіз та узагальнення законодавства щодо визначення видів інформації з обмеженим доступом у сфері надання

фінансових послуг дасть змогу комплексно охарактеризувати правовий режим такої інформації, з урахуванням особливостей сфери її обігу. Це допоможе визначити проблеми та сформулювати принципи й механізми правового регулювання захисту інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг. Якщо розглядати ринки фінансових послуг як об'єкт державного регулювання в контексті перспектив створення мегарегулятора, що достатньо активно обговорюється в науковій економічній та юридичній літературі, то надання загальної характеристика правових засад використання інформації з обмеженим доступом у сфері ринків фінансових послуг також є актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Правовий режим інформації з обмеженим доступом, зокрема її поняття, види, адміністративно-правовий режим та правові засади доступу до цього виду інформації розглядали у своїх працях О.В. Адабаш, В. Ю. Баскаков, Л.І. Капінус, В.А. Ліпкан, А.І. Марущак, Т.В. Чернишова, П.В. Скок та інші. Більшість вчених наголошують на складності неоднозначності положень українського законодавства, що закріплюють режим інформації з обмеженим доступом.

До джерел правового регулювання надання фінансових послуг належить великий перелік законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, в яких містяться положення щодо обов'язку не розголошувати ті чи інші види інформації. Слід відмітити, що поняття та правовий режим

банківської таємниці досить детально досліджувався у працях Ю. В. Ващенко, Д. О. Гетманцев, І. Б. Заверуха, Є. Б. Карманов, В. Л. Кротюк, О. П. Орлюк, А. М. Путренко, А. І. Сирота, Л. В. Сорока, Т.О. Чернадчук. Однак характеристики інших видів інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг належної уваги в науковій юридичній літературі не приділяється, не проведено також і комплексного дослідження правового режиму інформації з обмеженим доступом у цій сфері.

Метою статті є визначення видів інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг та загальних засад її використання.

Виклад основного матеріалу. На законодавчому рівні поняття «інформації з обмеженим доступом» в Україні не закріплено, а в окремих нормативних актах воно характеризується шляхом визначення видів інформації, що мають обмежений режим доступу та особливості її розповсюдження. Так, у ст. 21 Закону України «Про інформацію» визначено лише, що інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, таємну та службову інформацію [5].

А. Марущак дає таке визначення інформації з обмеженим доступом: «це відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий статус яких передбачений законодавством України, які визнані такими відповідно до встановлених юридичних процедур і доступ до яких обмежений власником таких відомостей» [2, с. 24]. Т. В. Чернишова визначає такі ознаки інформації з обмеженим доступом: 1) інформація має цінність і не призначена для широкого розповсюдження; 2) інформація повинна бути захищена від несанкціонованого доступу; 3) неправомірний доступ до цієї інформації може спричинити шкоду суб'єктам правовідносин, а також суспільству в цілому. [12, с. 105.]. Отже, для характеристики інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг потрібно визначити, яка інформація має ці ознаки.

Фінансовими послугами відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [9] є операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Перелік фінансових послуг визначено у ст. 4 цього Закону, до них належать: випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення

розрахунків; довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валютою; залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; фінансовий лізинг; надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; надання гарантій та поручительств; переказ коштів; послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення; професійна діяльність на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню; факторинг; адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах; управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»; операції з іпотечними активами з метою емісії іпотечних цінних паперів; банківські та інші фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність». Загальні засади надання всіх цих фінансових послуг визначені цим законом, проте особливості, що стосуються окремих видів фінансових послуг врегульовані великою кількістю законодавчих та підзаконних актів, в окремих з яких містяться положення щодо встановлення особливого режиму обігу тієї чи іншої інформації.

Насамперед слід відмітити, що у ст. 31 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» установлює обов'язок нерозголошення такої інформації – матеріалів, які надаються для аналізу або перевірки, а також відомостей та документів про фінансовий, майновий стан юридичних і фізичних осіб, що надходять до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Визначено також, що ця інформація може бути віднесена відповідно до закону до службової інформації.

Найбільш деталізованим у сфері фінансових послуг є банківське законодавство. Тому розглянемо спочатку положення банківського законодавства, що стосуються обмеження розголошення чи використання будь-якої інформації. Насамперед слід сказати, що згідно з ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею. У цій же статті міститься перелік відомостей, що складають банківську таємницю, та визначено, що її суб'єктами можуть бути як банки, так і Національний банк України, а також надано

повноваження Національному банку України ви видавати нормативно-правові акти з питань зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю, та надавати роз'яснення щодо застосування таких актів. У ч. 3 статті 75 цього ж Закону встановлено, що рішення Національного банку України про віднесення банку до категорії проблемного є банківською таємницею. Дещо нелогічним уявляється позиція законодавства, що у ст. 60 міститься невиключний перелік інформації, що становить банківську таємницю, а окремі її види закріплюються іншими статтями цього Закону.

В науковій літературі, до речі неодноразово наголошувалося на недосконалому правовому регулюванні використання банківської таємниці. Наприклад, на основі аналізу законодавства, що регулює інформаційні банківські відносини, Чернадчук Т.О. слушно зазначила, що перелік відомостей, що становлять банківську таємницю, слід доповнити щодо персональних даних клієнтів банку, отриманими банком офіційно; відомостей про майно, яке перебуває на зберіганні банку; інформації про осіб, які не стали клієнтами банку через певні причини; інформації про клієнтів, які припинили свої відносини з банком [11].

Право Національного банку отримувати конфіденційну інформацію закріплено у ч. 3 ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Така інформація повинна стосуватися фінансового/майнового стану засновників банку та осіб, які набувають або збільшують істотну участь у банку, а також їх ділової репутації чи джерел походження коштів, що будуть використані для формування статутного капіталу банку.

Заборону службовцям Національного банку України розголошувати такі види інформації з обмеженим доступом як державна таємниця, банківська таємниця або інша конфіденційна інформація, відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, міститься також і в ст. 66 Закону України «Про Національний банк України» [6]. Причому зазначений обов'язок зберігається і в разі припинення роботи в Національному банку, крім випадків, передбачених законодавством України. У ч. 6 ст. 13 цього ж Закону встановлена заборона розголошувати такі самі відомості для членів Ради Національного банку.

Банківські відносини, пов'язані з виведенням банку з ринку у зв'язку з його неплатоспроможністю врегульовані Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [7], що також містить норми щодо заборони розголошувати деякі види інформації. Зокрема, розголошувати банківську таємницю, інформацію, що становить комерційну таємницю,

та іншу службову інформацію, якщо це не пов'язано із здійсненням тимчасової адміністрації банку не має права Уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 35 Закону); працівникам Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, причому і після припинення трудових відносин (ст. 16 Закону). А також право Фонду одержувати від банку інформацію для виконання ним своїх функцій, в тому числі й інформацію, що містить банківську таємницю, проте у порядку, встановленому Законом України «Про банки і банківську діяльність» (ч. 4 ст. 17, ч. 2 ст. 31, ч. 5 ст. 32 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»). Окрім зазначених суб'єктів, використовувати інформацію, що становить банківську таємницю, відповідно до ст. 62 зазначеного Закону мають право приймаючий банк, перехідний банк, інвестор та інші особи, які задіяні у процесі здійснення тимчасової адміністрації і ліквідації банку, однак вони зобов'язані забезпечити збереження отриманої інформації.

Слід відмітити, що Г.І. Резнікова банківську таємницю та комерційну таємницю відносить до професійних таємниць господарської та фінансово-економічної діяльності [10, с. 292], тим самим не виправдано об'єднує правовий режим різних видів інформації з обмеженим доступом.

Законом України «Про страхування» закріплено поняття «таємниця страхування». Так, у ст. 40 цього Закону визначено, що конфіденційна інформація щодо діяльності та фінансового стану страхувальника – клієнта страховика, яка стала відомою йому під час взаємовідносин з клієнтом чи з третіми особами при провадженні діяльності у сфері страхування, розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є таємницею страхування [8]. Також варто зазначити, що відповідно до ст. 25 цього ж Закону визначене право страховиків та Моторного (транспортного) страхового бюро отримувати інформацію, що становить комерційну таємницю, на запити про відомості, пов'язані із страховим випадком.

У ст. 46 Закону України «Про страхування» визначається обов'язок Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зберігати інформацію, отриману у рамках міжнародного співробітництва, як професійну таємницю.

Дуже слушним є зауваження Адабаш О.В., що в законодавстві відсутнє не тільки чітке розмежування конфіденційної та таємної інформації, але й до-сить безсистемно викладені положення, які стосуються будь-якої інформації з обмеженим доступом [1]. В нормативно-правових актах, що регулюють сферу надання фінансових

послуг, одні й ті ж самі відомості належать і до службової інформації, і до професійної таємниці, і до конфіденційної інформації.

Слід зазначити, що зміст поняття «професійна таємниця» не визначений в законодавстві. Узагальнюючи позиції учених щодо природи професійної таємниці, Г.І. Резнікова визначила, що в літературі склалося два підходи до її визначення. Перший підхід – професійна таємниця розглядається у широкому розумінні, тоді різновидом професійної таємниці є, зокрема, і банківська, і комерційна, і службова таємниця. Та вузький підхід, коли професійна таємниця розуміється як охоронювана законом інформація, яка була довірена чи стала відома особі виключно у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків, не пов'язаних із державною та муніципальною службою, розголошення якої може спричинити збитки правам та законним інтересам іншої особи (довірителя), що довірила ці відомості, які не є державною чи комерційною таємницею [10]. На нашу думку, правовий режим службової інформації та професійної таємниці повинні відрізнятися тому, що шкода, яка може бути завдана у зв'язку із неправомірним їх розголошенням, буде різною.

Ще однією сферою надання фінансових послуг – це ринок цінних паперів. Відповідно до ст. 44 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено поняття інсайдерської інформації як неоприлюдненої інформації про емітента, його цінні папери та похідні (деривативи), що перебувають в обігу на фондовій біржі, або правочини щодо них, у разі якщо оприлюднення такої інформації може істотно вплинути на вартість цінних паперів та похідних (деривативів), та яка підлягає оприлюдненню відповідно до вимог, встановлених цим Законом. А у ст. 45 визначено заборону розголошення такої інформації особам, які нею володіють. Слід відмітити, що це відносно новий вид інформації з обмеженим доступом в українському законодавстві. А. Нашинець-Наумова слушно

вказала, що проблеми захисту інсайдерської інформації від несанкціонованого розголошення або використання в даний момент недостатньо досліджені у вітчизняній правовій науці [3]. Специфікою цього виду інформації з обмеженим доступом є те, що вона підлягає обов'язковому розголошенню, але у визначеному порядку.

Висновки. Викладене дає можливість зробити деякі узагальнення. Проаналізувавши нормативні акти, що регулюють відносини в сфері ринків фінансових послуг, можна виокремити такі види інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг, залежно від суб'єктів, на яких покладається обов'язок не розголошувати таку інформацію. По-перше, службова інформація, до якої належать: а) конфіденційна інформація, яка стосується фінансово-го, майнового стану юридичних та фізичних осіб клієнтів та власників фінансових установ, яку отримують посадові особи органів регулювання та контролю (Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг); б) інсайдерська інформація на ринку цінних паперів, зберігати яку зобов'язані професійні учасники ринку цінних паперів. По-друге, таємна інформація, до якої належить банківська таємниця, таємниця страхування, державна таємниця, професійна таємниця (відомості, що не становлять банківської таємниці чи таємниці страхування). Суб'єкти, що зобов'язані зберігати, чітко визначені в законодавстві, однак обсяг відомостей, що становлять ту чи іншу таємницю, потребує подальшого вивчення з метою усунення окремих недоліків, що впливають на правозастосування.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері полягають у визначенні загальних підходів щодо механізмів та гарантій захисту різних видів інформації з обмеженим доступом у сфері надання фінансових послуг.

Література :

1. Адабаш О.В. Інформація з обмеженим доступом: проблеми законодавчо-го визначення / О.В. Адабаш // Наше право. – 2013. – № 13. – С. 61–66. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2013_13_12.pdf
2. Марущак А. І. Інформаційне право: Доступ до інформації : навчальний посібник / А. І. Марущак. – Київ : КНТ, 2007. – 532 с.
3. Нашинець-Наумова А. Поняття та ознаки інсайдерської інформації як особливого виду інформації з обмеженим доступом / Анфіса Нашинець-Наумова // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 4. – С. 73–76.

4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 20 березня 1991 року № 872-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12>.
5. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
8. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
10. Резнікова Г. І. Професійна таємниця: поняття, ознаки та види / Г. І. Резнікова // Питання боротьби зі злочинністю. – 2013. – Вип. 26. – С. 280–292. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pbzz_2013_26_25.pdf
11. Чернадчук Т. Сучасний стан та перспективи розвитку інформаційних банківських правовідносин в Україні [Електронний ресурс] / Т. Чернадчук // Scientific Letters of Academic Society of Machal Baludanku. – Братислава, 2015. – № 4. – С. 38-43. – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/3749>.
12. Чернишова Т. В. Види інформації з обмеженим доступом за законодавством України: проблемні питання / Т. В. Чернишова // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. – 2011. – № 1. – С. 103–108. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_1%286%29_15.